

De fallacia diaboli

Τοῦ αὐτοῦ Ἀθανασίου ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας· Ἐξηγήσεις περὶ τῆς ἀπάτης τοῦ διαβόλου καὶ τῆς πλάνης τῶν εἰδώλων.

1 Ὅσα ὁ διάβολος παρεισήνεγκε τῷ γένει τῶν ἀνθρώπων δεινὴν ἀπειλήν, κατὰ τοῦ ἡμετέρου γένους ἐξ ἀρχῆς συνεσκευάσατο καὶ τὴν πονηρίαν καθ' ἡμῶν ἐμηχανήσατο. θεοῦ γὰρ τοῦ ποιήσαντος ἡμᾶς ἠλλοτρίωσεν, παραδείσου ἡμᾶς ἐξέβαλεν, θανάτῳ ἡμᾶς παραδέδωκεν, ἁμαρτίας ἐνέβαλεν, φθορὰν ἡμῖν προυξένησεν, πόνους ἡμῖν ἐπενόησεν· τούτων τῶν κακῶν ἡμᾶς ἐνέπλησεν ὁ πονηρὸς, τούτων ἐρρύσατο ὁ ἀγαθὸς θεός, δεῖ δὲ ἐφίκεσθαι καὶ πονηρίαν, ἵνα γνόντες πρὸς τίνα ἔχομεν ἀσφαλισώμεθα. αὐτοῖς γὰρ καλῶς γέγονεν καθ' ἡμῶν ... κακία τοῖς κεκοσμημένοις προυξένησεν ἀκοσμίαν, προθέμενος γὰρ ἡμᾶς θεοῦ τοῦ ἀγαθοῦ ἠλλοτριῶσαι, παγίδας συνεστήσατο ἡμῖν διὰ τε οὐρανοῦ καὶ ἀέρος καὶ γῆς καὶ θαλάσσης, ἵνα ὅπου ἀνανεύσωμεν ἢ περιστραφῶμεν, περιληφθῶμεν οἷς συνεσκευάσατο. θεωρήσας γὰρ ὅτι καλὰ τὰ δημιουργήματα, πρώτοις τούτοις ἐπεχείρησεν ἡμᾶς τοῦ δημιουργοῦ ἀπαλλοτριῶσαι. λαμπρός, φησίν, ὁ οὐρανός, κεκρήσομαι αὐτῷ, ἀποκρήσομαι αὐτῷ εἰς τὸ σκοτίσαι· καὶ ἥλιος φαίνη, ἔστω σκοτεινὸς τοῖς ἀνθρώποις· καὶ τὴν τάξιν τῶν δημιουργημάτων εἰς ἀταξίαν καθ' ἡμῶν καθώπλισεν, τὰ γὰρ κατ' οὐρανὸν τῶν δημιουργημάτων κάλλη ὑποδεικνύων ἀπεστέρησεν ἡμᾶς τοῦ προσκυνεῖν τὸν ποιητὴν καὶ ἀφέντες τὸν δημιουργὸν ἔστημεν εἰς τὰ δημιουργήματα καὶ γέγονεν ἡμῖν ἡ τάξις εἰς ἀταξίαν καὶ ὁ κόσμος εἰς ἀκοσμίαν καὶ τὸ φῶς εἰς σκότος καὶ τὰ ποιήματα εἰς προσκυνήματα. ἐπειδὴ φύσει ὀρέγεται ἡ ψυχὴ καλοῦ, θεασάμενος εἰς τί κὰν ἀνένευκεν ἡ ψυχὴ, κάλλη ὑποκρίσει προτείνει, ἵνα τῶν καλλίστων ἀποστερηθῇ· περιθεις δὲ πίστιν τῷ δρόμῳ τῶν ἄστρον καὶ τὴν τάξιν τὴν κατ' οὐρανὸν ψευδῶς εἰμαρμένην ἐκάλεσεν τὴν πρόνοιαν ἐκβαλῶν, ἵνα μὴ ἐξώμεθα θεῷ βουλόμενοι σώζεσθαι· καὶ ἂν χρὴ ἐπιζητῆσαι παρὰ θεοῦ, ταῦτα, φησί, πάντα παρὰ τῶν ἄστρον ζητεῖ, συκοφαντήσας τὰ δημιουργήματα, ἵνα μὴ ζητηθῇ ὁ δημιουργήσας· καὶ λέξεις καλὰς τοῖς ποιηταῖς ἐνδούς καὶ σχήματα ἐπιτετηδευμένα περιθεις καὶ τῇ ἡδονῇ τῶν μύθων τὸ ψεῦδος κρύψας φησίν, ὁ οὐρανὸς γεννᾷ.

2 Κάμοῦ ἀνέχεσθαι μνημονεύοντος μύθων ἐν καιρῷ· οὐχ ἵνα μιανῶ τὸν ἅγιον τόπον αἰσχυρῶν μνημονεύσω, ἀλλ' ἵνα τὰ αἰσχυρὰ ἐνταῦθα ἐλεγχθέντα ἐλευθερώσῃ τοὺς κατεχομένους τῇ ἀπάτῃ. οὐ γὰρ ὁ ἀπόστολος κατώκνησεν μνημονεῦσαι τὰ ἀπὸ τῶν πράξεων φαῦλα καὶ διηγῆσασθαι, "οὐχ ἵνα," φησίν, "ταῦτα μάθωμεν, ἀλλ' ἵνα τούτων ἐλευθερώμεν"· τὸ γὰρ "ἄρρενες ἄρρεσι τὴν ἀσχημοσύνην κατεργαζόμενοι", αἰσχυρὰ πράξεις καὶ οὐ σεμνὸν τὸ ῥῆμα, ἀναγκαῖα δὲ ἡ θεραπεία. πᾶς γὰρ ὁ θεραπεύων ἔλκος ἀνέχεται δυσωδίας, μολύνει τὰς χεῖρας· ἐὰν γὰρ μείνωσι καθαρὰ αἱ χεῖρες, ἐπιμένει ἡ νομὴ. ἐπεὶ τοίνυν τὸ ψεῦδος ἐλέγξει δεῖ, ἵνα φανῇ ὁ ἔλεγχος ... ἔοικεν γὰρ ὁ πονηρὸς τοῖς τὰ θανάσιμα φάρμακα διδοῦσιν γλυκέσιν ἐκπόμασιν, οὕτως καὶ αὐτὸς λέξῃσι καλαῖς τὴν πονηρίαν κρύψας ἔλαθεν ἐπιβουλεύων διὰ τῆς ἕξωθεν ἐπισκιάσεως καὶ ὡς πάλιν οἱ τὰ φάρμακα δίδόντες οὐ γυμνὰ διὰ τὴν πικρότητα παρέχουσιν, ἀλλὰ τῇ εἰθισμένη τροφῇ ἐγκρύπτουσιν τὴν πονηρίαν, οὕτως λέξεις κομψὰς καὶ σχήματα ἐπιτετηδευμένα ἐμβαλῶν τῇ τῶν μύθων πλάνῃ καὶ τῇ τῆς ἀσελγείας ἡδονῇ καὶ προσθεῖς τῶν ἑορτῶν τὴν μέθην καὶ τὴν ἐστίαν, ἵνα βαρυνόμενοι μὴ περιεργασώμεθα τῶν μύθων τὸ ψεῦδος, ἀλλ' ἑορτάζωμεν καθ' ἑαυτῶν γυμνούμενοι διὰ τὸν οἶνον, πηλῶ φυρόμενοι διὰ τὴν

ἀσέβειαν, αἰσχρὰ φθεγγόμενοι καὶ πάσχοντες, καὶ πάντα ἐνδέδωκε τῇ ἡδονῇ, ἵνα μὴ ζητηθῇ ὁ τῆς σωφροσύνης ἔκδικος, ἐπειδὴ γὰρ ἑώρα ὅτι συντείνει εἰς τὸ θεῖον ἡμῶν ἢ ψυχὴ, εἰσάγει μὴ ὄντας θεούς, ἵνα τοῦ ὄντος ἐκπέσωμεν καὶ τούτοις περιτίθῃσι μοιχείας, ἵνα μὴ ἀσκήσωμεν σωφροσύνην.

3 Τίς γὰρ ἀκούων ὅτι θεὸς κατὰ τὸν μῦθον, –εἴπερ γὰρ εἰσι λεγόμενοι θεοί, – ἀλλὰ δὴ τίς ἀκούων ὅτι θεὸς τις ὢν καὶ πρῶτος θεῶν ταῦρος γέγονεν, ἵνα παρθένον συλήσῃ καὶ πάλιν χρυσός, ἵνα κόλπους ἐρημώσῃ καὶ πάλιν ἀετός, ἵνα νεανίαν εἰς παρὰ φύσιν ἡδονὴν ἀρπάσῃ, τίς οὐκ ἀνάσχηται μιμεῖσθαι ὃν προσκυνεῖ. εἰ γὰρ ὁ προσκυνούμενος μεταβάλλει τὴν φύσιν, ἵνα φθείρῃ ψυχὴν ἢ ὁ ἄνω λεγόμενος κατέρχεται διὰ ἀσέλγειαν, τί πάθωσιν οἱ κάτω κυλιόμενοι, μιμούμενοι τὸν προσκυνούμενον. ἡδονῆς δὲ ἐπεισαχθείσης τῇ ψυχῇ ἐσκότῳται πρὸς διάγνωσιν τῶν πραγμάτων· ὥσπερ κονιορτοῦ ἐμπεσόντος ἐν τῷ ὀφθαλμῷ ἀπεστέρηται ἢ ὄψις τοῦ διακρίνειν, οὕτως πάθους ἐμπεσόντος τῇ ψυχῇ οὐδὲν διακρίνει ἢ παθοῦσα καὶ ὥσπερ ἢ τοῦ κυβερνήτου τέχνη ἐπελθόντος χειμῶνος ἀπόλλυται, οὕτως ἐπερχομένων παθῶν τῇ ψυχῇ ἡττηται ὁ λογισμός, ὅσα κακὰ ὁ διάβολος περιεργάσατο, ἵνα γνῶσθῃ, ὅσα ὁ θεὸς ἀγαθὰ διὰ Χριστοῦ ἐχαρίσατο· ὅταν γὰρ φανῇ ἢ προλαβοῦσα ἡμᾶς νόσος διὰ τὴν ἐπιβουλήν, ἢ χρονία ἐκείνη καὶ πολυταμπούκιλος φανήσεται τοῦ ἱατροῦ ἢ δύναμις.

4 Πάντα ἐκίνησε καθ' ἡμῶν ὁ διάβολος· τὰ μὲν ἔκοντα, τὰ δὲ ἄκοντα. οὐρανὸν καθ' ἡμῶν οὐκ ἔκοντα, οὐ γὰρ θέλει ὁ οὐρανὸς προσκυνεῖσθαι ἀλλὰ μηνύειν τὸν προσκυνούμενον. ὁ δὲ μὴ βούλεται οὐρανὸς προσχαρισάμενος τῷ μὴ θέλοντι καὶ συκοφαντήσας τὸ δημιουργήμα πρὸς τὸ προσκυνεῖσθαι ἀπεστέρησεν· ὅσον ἐπ' αὐτὸν τὸν προσκυνούμενον τοῦ προσκυνεῖσθαι ἀπεστέρησεν ὅσον ἐπ' αὐτόν ... οὐ γὰρ θεὸς ταῦτα ἀπαιτεῖ, ἡμᾶς δὲ ὠφελεῖ, –ἐνέπλησεν ἡμῶν τὰς καρδίας μύθων, ἵνα μὴ δεξώμεθα τὴν ἀλήθειαν. πολλοί, φησί, θεοὶ καὶ μὴ ζητεῖσθω ὁ εἷς· καὶ γλυκεῖα ἢ ἡδονή, παροράσθω ἢ σωφροσύνη· καὶ οἱ θεοί, φησίν, ἀσεβοῦσιν, μὴ ζητεῖ τὸ σεμνόν· καὶ οἷς δέδωκεν ἡμῖν ὁ θεὸς καλοῖς, τούτοις ἐχρήσατο καθ' ἡμῶν οὐ κατὰ τὸν θεόν. καλός, φησίν, ὁ χρυσός, χωνευέσθω εἰς ψεῦδος καὶ ὁ ἄργυρος γινέσθω ἄγαλμα εἰς ἀπάτην καὶ οἱ λαμπροὶ λίθοι εἰς ἄλλην ἐπίνοιαν καὶ τὰ σύνδενδρα ἀφοριζέσθω δαίμοσι καὶ πηγαὶ ἀνατιθέσθωσαν ἀλλήλοις καὶ οἱ ποταμοὶ ἐτέροις καὶ ἢ θάλασσα ἄλλοις.

5 Ὁκνῶ λέγειν, συνείσασι δὲ οἱ εἰδότες· ἐσπούδασεν ἀλλοτριῶσαι τὰ δημιουργήματα, ἐπενόησε ταῦτα. ὑπηκούσαμεν ἡμεῖς, οὐ γὰρ ἀνάγκη ὅτι ἡμᾶς εἰλκυσεν, ἀλλὰ πείσας ἔλαβεν, ὥσπερ οἱ εὐγενεῖς τῶν παίδων ὑποφθεῖρονται, διὰ γλυκέων τινῶν ἀπὸ τῶν γονέων ἀποσυλῶνται. οὕτως καὶ ὁ διάβολος εἰς παράδεισον εἰσελθὼν ἔδειξεν ὅτι καλὸν τὸ δένδρον καὶ ἐνέβαλεν ἰόν, τοῖς γὰρ καλοῖς ἀναφύεται φθόνος. εἰ δὲ ἄνθρωπον ἐν παραδείσῳ διαίτημα ἀγγέλων ἔχοντα, φιλούμενον ὑπὸ τοῦ πλάσαντος, τετιμημένον ὑπὸ τοῦ δημιουργήσαντος ... πάντα εἶχεν δεδομένα τῷ ἀνθρώπῳ εἰς λειτουργίαν, πάντα εἰς ὑπηρεσίαν, οὐκ ἠνεγκεν τοῦ ἀνθρώπου τὴν εὐπραγίαν καὶ προσήλθεν ὡς φίλος, ἔδρασε δὲ τὰ τῶν ἐχθρῶν, διέβαλε τὸν πλασθέντα πρὸς τὸν πλάσαντα, ἔπειθε παρακούειν. ἵνα αὐτὸς πιστεύθῃ, ἔδει τὸν θεὸν ὀργισθῆναι εἰς αὐτοὺς δημιουργήσαντα καὶ ὁ εὐεργέτης οὐκ ἐπιστεύθῃ, ὁ δὲ σύνδουλος προεπιστεύθῃ· καίτοι προησφαλίσατο ὁ θεὸς καὶ ἠπειλήσεν θάνατον, ἐὰν παρακούσῃ, οὐχ ἵνα ἀποθανῇ, ἀλλ' ἵνα μὴ παρακούσας μὴ ἀποθανῇ. ὁ δὲ ἐξαπατήσας καὶ πείσας καὶ λαβῶν αἰχμάλωτον τὸν ἄνθρωπον καὶ ... ἐπειδὴ ἔλαβεν, ἐπέσφιγξεν αὐτῷ τὰ δεσμά, ἐπλήθυνεν αὐτῷ τὴν ἀπάτην, ἵνα μήποτε τῆς κακουργίας αἰσθανόμενος ζητήσῃ τὸν εὐεργέτην. διὰ τοῦτο διὰ τὰ τοιαῦτα ἐξήπλωσεν αὐτῷ ὁ διάβολος δίκτυα· ἔδειξεν οὐρανὸν καὶ φησίν, προσκυνεῖτε, καὶ ἥλιον θεοποιεῖ, ἵνα

θεοῦ ἐκπέσωμεν καὶ σελήνην ἄλλως τιμᾶσθαι παρὰ τὸ πρέπον κατεσκεύασεν. πολλοὺς ὠνόμασεν τοὺς μὴ ὄντας, ἵνα τοῦ ὄντος ἐκπέσωμεν· ἔστησε πρὸ ὀφθαλμῶν ἀρρένων γυμνάς θηλείας ὡς θεούς, ἵνα οἱ ὀφθαλμοὶ γυμνήν τὴν προσκυνουμένην ὀρῶντες ἐγείρωσιν καθ' ἑαυτῶν τὴν καθεύδουσαν ἡδονήν. οὕτως γοῦν ἐπιθυμίαν ὄρᾳ δι' ὀράσεως προβεβλημένην· καὶ γὰρ τοῖς ἰχθύσιν οὐ καθαρὸς ὁ χαλκὸς προβάλλεται ἀλλὰ διὰ τῆς τροφῆς κρυπτόμενος· καὶ νῦν ἀγάλματα χωνευθέντα πλάσμασι καὶ τέχναις περιεργαζοσθέντα φέρει γυμνά, κρύπτει ἐν αὐτοῖς τὰ ἔνεδρα, παραδειγματίζει τὴν θηλείαν, παροξύνει τὴν ἡδονήν, σκανδαλίζει τοὺς ἄρρενας ἀφίστασθαι θεοῦ, ἀπωθεῖσθαι τὴν σωφροσύνην, ρίζοι τὴν ἀσέλγειαν. τίς γὰρ γυνὴ τὴν νομιζομένην θεᾶν γυμνήν ὀρῶσα καλύπτεσθαι σπουδάζει ἢ τίς ὡς τελοῦσα ἔορτὰς μοιχείας θεοῦ αὐτῆς συνείδησιν ἀνδρὶ φυλάσσει;

6 Καὶ δέον κατακλᾶσαι τὰς παγίδας. προσεκύνησε μὲν τὰς ἐπιβουλάς· πῦρ ἐπὶ πῦρ τὰ ὑφ' αὐτῶν πλασθέντα καὶ ὑφ' αὐτῶν τοῖς τοίχοις γραφέντα, ἵνα πᾶσα τέχνη καθ' ἡμῶν, καὶ ἡ γραφικὴ καὶ ἡ πλαστικὴ δι' ὧν πλάττει, καὶ ἡ λαξεύουσα δι' ὧν λαξεύει, καὶ ἡ γεωργοῦσα· τοὺς καρποὺς ἐδίδου εἰς καῦσιν καὶ οἱ καλοὶ μόσχοι εἰς πρόσκομμα καὶ τὰ σκιώδη φυτὰ ἡμῖν εἰς πλάνην. καὶ πᾶσαν ἐπενόησε τὴν δημιουργίαν καθ' ἡμῶν, ἵνα διὰ πάντων μὴ φανῆ τοῦ σωτῆρος ἡ δύναμις. κάμοι λεγέτωσαν οἱ Ἕλληνες πότερον ψευδεῖς οἱ μῦθοι ἢ ἀληθεῖς; ἐχέτωσαν τὰ αἰσχρά, οἷον ἀγαθὸν κεχάρισται ἡμῖν· οὐ τὰ τῶν προγόνων διακόπτωμεν, τὴν κακὴν κληρονομίαν διασύρωμεν αὐτήν· οἱ ἀπὸ δούλων ἐξευγενισθέντες οὐ κατοκνοῦσι πολλάκις τὴν δουλείαν τῶν πατέρων ἀνεκθέσθαι, ἵνα χάριν δῶσι τῷ ἐλευθερώσαντι. ὡσπερ καὶ οἱ ἀπὸ χειμῶνος διασωθέντες οὐκ ἀδήλως μνημονεύουσι τῶν περιστατικῶν δεινῶν καὶ ὡσπερ οἱ ἀπὸ νόσου ἐγερθέντες πρὸς τὸ εὐχαριστεῖν τῷ ἰατρῷ τὴν κάκωσιν ἐξηγοῦνται, εἴπωμεν ποίοις κατειχόμεθα, ἵνα γνῶμεν τὸ μέγεθος τῆς χάριτος. εἰ ψευδεῖς οἱ μῦθοι, χάρις τῷ ἀπαλλάξαντι τὸ ψεῦδος· εἰ δὲ ἀληθεῖς οἱ μῦθοι, χάρις τῷ σώσαντι. εἴτε γὰρ ἐψεύσατο ὁ εἰπὼν ὅτι οὐρανὸς ἐγέννα, εἴτε ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἀπέκοψεν αὐτόν, τί δίδωσιν αὐτῷ πάθος. εἰ γὰρ ὁ υἱὸς ἀπέτεμεν τὸν πατέρα, οὔτε ὁ πατὴρ θεὸς ὁ παθὼν οὔτε ὁ ἀποκόψας υἱός, δράσας ἂν οὐ ποιοῦσιν ἡμέτεροι υἱοί. αὐτοῦ, φησὶν, κατέπιεν παῖδας, ἵνα μὴ ὁ ἐποίησεν πατρὶ πάθη ὑφ' ὧν ἐγέννησε, καὶ κατέπιε θεὸς λεγόμενος οὖς ἐγέννα· καὶ μήτηρ φεισαμένη υἱοῦ ἔδωκεν λίθον, ὁ δὲ λάβρων σπεύδων τὸν παῖδα καταπιεῖν οὐκ ἤσθετο λίθου ἢ υἱοῦ.

7 Αἰσχρὰ ταῦτα καὶ αἰδοῦμαι λέγων, ὅτε δὲ ἦλθεν φῶς, ἅπερ γε νῦν αἰσχυρόμεθα ἐλθούσης ἡμέρας αἰδούμεθα. συγχαίρω ὑμῖν καὶ συνευχαριστῶ ὅτι οὖς προσεκύνησαν ὑμῶν οἱ πατέρες καὶ οἱ πρόγονοι διὰ στόματος λέγειν κατοκνεῖτε καὶ ἀκούειν δι' ὧτων οὐκ ἀνέχεσθε. ἐπεὶ τοίνυν τοσαύτη γέγονε μεταβολή, εἴπωμεν τί ἐμισήσαμεν καὶ εὐχαριστήσωμεν τῷ ἀγαπήσαντι πᾶσαν μεταβολήν. περιέθηκεν τῷ λεγομένῳ πατρὶ θεῶν καὶ ἀνδρῶν κατὰ τοῦτο, ἵνα πολλὰς παρθένους διαφθεῖρη. καὶ ἐκεῖνοι μὲν οἱ λεγόμενοι θεοὶ διεφθίραν παρθένους, ὁ δὲ καὶ πῶς παρθένους τηρεῖ ἕως γήρους· καὶ ὁ μὲν παρὰ φύσιν κατῆλθεν, ὁ δὲ ὑπὲρ φύσιν ἀνῆλθεν. ὅτι δὲ ταῦτα τὰ πράγματα ψευδῆ ... εἰ γὰρ ἐγέννων θεοὶ τότε, τί παθόντες νῦν οὐ γεννῶσιν; ἄρα ἐγήρασαν καὶ οὗτοι ἢ τεθνήκασιν καὶ τίς ὁ σωφρονήσας; ἀλλ' ἄρα γεννῶσιν καὶ νῦν καὶ τοσοῦτοι οὐ φαίνονται; εἰ γὰρ ἀθάνατοι γεννῶσιν ἐνεπλήθησαν ἂν τὰ σύμπαντα, μὴ τοῦ θανάτου συγκόπτοντος τοὺς γεννωμένους· ἀλλ' οὔτε ἐγέννων οἱ μὴ ὄντες, οἱ δὲ ποιηταὶ καλὰς λέξεις συνθέντες κακὸν ψεῦδος ἐνέθησαν. ἐξ οὗ γὰρ ἐπαύσαντο οἱ ποιηταί, οὐ φαίνονται γενέσεις θεῶν· καὶ εἰ μὲν ἦσαν τοιοῦτοι ἐξ ἀρχῆς τὰς παρθένους τὰς παρὰ ἀνθρώποις περιεργαζόμενοι, τί παθόντες ἐν τοσοῦτῳ αἰῶνι ἐξ οὗ οἱ ἄκροι τῶν ποιητῶν ἐλήρησαν; ἄρα οὐκ εἶδον παρθένον καλὴν ἐπὶ τῆς γῆς· ἄρα οὐκ ἐκινήθη ἡ ἐπιθυμία αὐτῶν; οὐκέτι εἰς ταῦρον μετέβαλεν, οὐκέτι χρυσὸς εἰς

κόλπους, οὐκέτι ἢ παρθένος φεύγει, ὁ δὲ διώκων διώκει καὶ ἡ μὲν παρθένος κατὰ τὸν μῦθον τῇ σωφροσύνῃ ἐπειδομένη ἔφυγεν, ὁ δὲ λεγόμενος θεὸς τῇ ἀσελγείᾳ ἐκλύομενος οὐ κατελάμβανεν; ἐπειδὴ δὲ ἡ μὲν παρθένος ἔφυγεν, ἵνα μείνῃ παρθένος, ὁ δὲ θεὸς ἐδίωκεν, ἵνα συλήσῃ τὴν ἄνθρωπον-αἰσχύνομαι λέγειν, ἀνάγκη δὲ εἰπεῖν. ἔτι δὲ καὶ φωτὸς ἀνατείλαντός τινες ἀναισχυντοῦσιν καὶ ἀγανακτοῦσιν ἐν ἀγάλμασιν αἰσχροῖς καὶ θέλουσι ναοὺς μὲν εἶναι ἐν οἷς ταῦτα τα μιέονται ... καὶ χρήσιμα τὰ λείψανα, ἵνα μάθωμεν τίνων ἀπηλλάγμεθα. ὁ δὲ διώκων θεὸς ἐκ τῶν ἔργων γνωσθήσεται. Ἰωσήφ νέος ὢν καὶ δουλεύων παρ' ἀξίαν ἐπαγγελλομένης τῆς δεσποίνης καὶ βιαζομένης καὶ ἐλκούσης ἀφῆκεν τὸν χιτῶνα καὶ ἔφυγεν σεμνῶς· καὶ ὁ μὲν σεμνὸς ἄνθρωπος μᾶλλον μετὰ σωφροσύνης εἰς δεσμοτήριον καὶ μετὰ σεμνότητος ὡς δοῦλος ἢ μετὰ ἀκολασίας δεσπότης· ὁ δὲ λεγόμενος θεὸς τῶν ψευδωνύμων ἐδίωκε παρθένον καὶ οὐ κατελάμβανεν. ῥώννουσι γὰρ σωφροσύνη καὶ θηλείαν, ἐκλύει γὰρ καὶ ἄρρενας ἡδονή· ὡς δὲ ἡγγιζεν ἡ γῆ καὶ αὐτὴ θεὸς λεγομένη, οὕσα δὲ ὅ ἐστι, φεισαμένη τῆς παρθένου κατὰ τὸν μῦθον-οὐδὲν γὰρ τούτων ἀληθές-καὶ καταγνοῦσα τοῦ διώκοντος μετέβαλεν εἰς φυτόν, φησὶν, τὴν παρθένον, ὁ δὲ καὶ μεταβληθείσης τῆς παρθένου οὐ συμμετέβαλεν τὴν ἐπιθυμίαν ἀλλὰ κλάδον ἀποδρέπεται καὶ τὴν ἡττηθεῖσαν κεφαλὴν ἀπὸ τῆς νικησάσης στέφει. καὶ μηνύω γοῦν τοὺς στεφάνους τοὺς ἐν ἀγῶνι τοῖς νικῶσι· χορηγοῦντες τοῦ ἡττηθέντος σύμβολον φέρουσιν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν στέφανον Δάφνης, στεφάνωμα τοῦ νικηθέντος, οἱ νῦν νικᾶν δοκοῦντες. ἐπειδὴ δὲ ταῦτα ψευδῆ, χάρις τῇ ἀληθείᾳ ὅτι ἐρρύσθημεν. εἰ δὲ ταῦτα ἀληθῆ, ἐχέτωσαν τὴν αἰσχύνην οἱ σπεύδοντες. εἰ γὰρ οἱ ἄνθρωποι ταῦτα ἔπλασαν, αἱ δὲ θεραπεύομεναι δυνάμεις τούτοις οὐ χαίρουσιν, μὴ οἰκέτωσαν τοὺς ναοὺς αἱ συκοφαντούμεναι· εἰ γὰρ ψεύδεται τὸ ἄγαλμα τὴν ἱστορίαν, μηδὲν παρεδρευέτω τῷ ψεύδει. εἰ τοίνυν οὐ παρεδρεύει, μάτην προσκυνεῖς· εἰ δὲ τούτων οὕτως γινομένων παρεδρεύει, τούτοις χαίρει, οἱ δὲ τούτοις χαίροντες δαίμονες μισεῖσθαι καὶ οὐ προσκυνεῖσθαι ἄξιοι.

8 Τί δ' ἂν εἴποις περὶ αἱμάτων ἐκχύσεως, τί δὲ περὶ καπνοῦ, τί δὲ περὶ τῆς δυσωδίας; οἱ προσκυνοῦντες ἀποφράττουσι τὰς ῥίνας καὶ οἱ προσκυνούμενοι δέχονται. καὶ ἐπὶ μὲν τῆς οἰκίας σου ῥανίδα αἵματος οὐ βούλει ἰδεῖν, ἐν δὲ τοῖς ναοῖς μυριάδας καὶ χιλιάδας· καὶ ἐν μὲν τῇ οἰκίᾳ σου αὐλὸν οὐ θέλεις ἡχῆσαι, ἐν δὲ ταῖς ἑορταῖς καταυλοῦσι· καὶ τὴν μὲν θυγατέρα σου αἰσχρὰ φθέγγεσθαι οὐ βούλει, αἰσχρὰς δὲ ὦδὰς ἐν τοῖς ναοῖς ἄδουσι· καὶ τὴν γυναῖκά σου γυμνὴν οὐ θέλεις τινὰς θεάσασθαι, ἀλλ' οὐδὲ σεαυτόν, ὡς ἔξεστιν, τὴν δὲ θεὰν γυμνὴν προσκυνεῖς, κακὸν ὑπόδειγμα σωφροσύνης· καὶ δοῦλον προδιδόντα τὴν φύσιν κτήσασθαι οὐ προαιρήσει-δεῖ γάρ, ὡς προεῖρηται, σεμνοτέρᾳ χρήσασθαι τῇ γλώττη-τὸν δὲ ἀρπαγέντα νεανίαν εἰς παράχρησιν τούτου προσκυνεῖς· καὶ δούλην μὲν πορνεύουσαν οὐκ ἀνέχη κτήσασθαι, τὴν δὲ ἀσκοῦσαν πορνείας ταύτην προσκυνεῖς. ἡ δὲ ἀπολογία κατηγορίας χείρων καὶ τὸ φάρμακον τοῦ ἔλκουσ πικρότερον, ὅτε γὰρ ταῦτα ἐγκαλοῦμεν, τί ἀπολογοῦνται; οἶδαμεν καὶ ἡμεῖς, φησὶν, ὅτι οὐ θεοὶ ποτε ... μαθόντες ὅτε ἥλιος ἄνισχεν. οὐκ εἰσὶ θεοὶ καὶ τί προσκυνεῖς; οἰκεῖοι, φησί, τοῦ θεοῦ· ἡ ἀπολογία ὅτι οἰκεῖοι τοῦ θεοῦ. μὴ λάθη δέ σε τὸ ψεῦδος· ὅς γὰρ ἄνδρα ἐδημιούργησεν, ἀνδράσι ... οἱ γὰρ τοῦ θεοῦ οἰκεῖοι οὐχ ὑβρίζουσιν οὐδὲ τοῦ κτίσαντος τὴν δημιουργίαν παραφέρουσι, ὡς μήτε ἄνδρα ἐᾶσαι ... καὶ εἰς γυναῖκα μὴ περιπεσεῖν δείκνυται δι' ὧν ἐργάζεται ἐχθρὰ καὶ οὐκ οἰκεῖα. θεὸς γάμους ἐχαρίσατο εἰς διαδοχὴν καὶ παραμυθίαν τῶν θνητῶν, ἵνα νοσοῦντες θεραπεύωνται ἄνθρωποι καὶ γυναῖκες τύχωσι τῆς φιλανθρωπίας, ἡ δὲ τὴν πορνείαν ἀσκοῦσα δαίμων τὰς σεμνὰς παραφθείρασα ἀλλότρια καὶ οὐκ οἰκεῖα, ὡσπερ γὰρ βασιλέως σεμνοῦ οὐχ οἱ ἀκόλαστοι οἰκεῖοι, ἀλλ' οἱ σεμνοί.

9 Ζητῶ αὐτοῦ τὴν ἐπαγγελίαν, ἐπισκέψομαι τὰς πράξεις· οὐ γὰρ τὸ λέγειν καλὰ ζητεῖται, ἀλλὰ τὸ μετιέναι ἀλήθειαν. ὅταν ἀκούω ὅτι ναός ... εὐθὺς ἐταπεινώθη μὲν ἡ διάνοια ... εἰ ναὸν ἔχει θεὸς ἐπὶ γῆς καὶ χαμαί, καὶ οὐρανῶν ἐπέκεινα. ζητῶ γὰρ κατ' ἐπαγγελίαν τὰ πράγματα. εἰ θεός, τί ζητεῖς ἐπὶ γῆς, καίτοι καὶ ἐπὶ γῆς θεός, ἀλλ' οὐκ ἐν κοιτῶνι κεκλεισμένος, οὐκ εἰς ἄγαλμα συνδεδεμένος, οὐδὲ κακούργοις ὑποτιθεῖς, οὐδὲ μαγία κατακλεισθεῖς· εἰ γὰρ οὐκ ἀφ' ἡμῶν κατεσκιώθη ἀλλ' ὑφ' ἡμῶν ἐγυμνώθη, ἴδωμεν τὰ κρυπτόμενα καὶ γνῶμεν τὰ ἐλεγχόμενα. ἐπεὶ τοίνυν ἐπαγγέλλονται θεὸν καὶ θεούς, δότωσαν τὴν ἐπαγγελίαν, μὴ δειξάτωσαν ἡμῖν ναοὺς ἀλλὰ οὐρανοὺς ἐπέκεινα, μὴ ἐκχέτωσαν αἷμα, μὴ καπνίζωσι τὰ ἀγάλματα, ὁ μάντις μὴ μαινέσθω· εἰ γὰρ θεὸς ἐνεργεῖ, μὴ πιπτέτω, ἀλλὰ καὶ πεσῶν ἀναστήτω· μὴ παραφρονεῖτω ὁ λέγων τὰ μέλλοντα, μὴ ἀγνοεῖτω τὰ παρόντα· εἰ γὰρ ἔκφρων γίνεταί καὶ ταῖς διανοίαις ἐκπίπτει καὶ τὰ παρόντα οὐχ ὄρα, σχολῆ ἐπιγινώσκει τὰ μέλλοντα.

10 Βούλομαι πάντα λέγειν, ἵνα πᾶσαν ὁμολογήσωμεν τὴν χάριν, ἀλλὰ χρονίαν καὶ πολλὴν οὐ μιᾶς ἡμέρας καθ' αἵρεσιν κατησχέθημεν τοῖς μύθοις· ἐβαρήθημεν τῷ ψεύδει, οὐκ ἐδυνάμεθα ἀνανῆψαι. ἦλθεν Ἰησοῦς ὁ δυνάμενος πάντα βαστάσαι. τί γὰρ θέλεις; ἐξετάσω τοὺς μύθους; αἰδοῦνται οἱ γράψαντες, αἱ ἀλληγοραὶ οὐκ ἐθεράπευσαν τοὺς μύθους οὐδὲ τῶν σοφῶν τὰ δόγματα· οὐδέπω ἐπαύσαντο μαινόμενοι. ὅταν νικῶντες πείσωμεν, τότε εἰ ἄρα πεισθησόμεθα ἀλλ' ἐάσωμεν τὰ κακά; ἴεπειδὴ ἐλευθερώσας οὐρανοῖς† καὶ ἀφέντες τοὺς μύθους, δεξώμεθα τὴν ἀλήθειαν καὶ ἀποστάντες μολυσμάτων, δεξώμεθα τὴν ἀγαθωσύνην καὶ ἀποστάντες τῶν μὴ ὄντων θεῶν, προσκυνήσωμεν τῷ ὄντι θεῷ, ἀπαρνησώμεθα τὸ σκότος, ἀγαπήσωμεν τὸ φῶς, ἀπορρίψαντες τὴν μέθην ἀγαπήσωμεν νηστείαν, καταγνόντες ἀσελγείας ἀσκήσωμεν σωφροσύνην. πῶς εὐχαριστήσωμεν, πῶς πληρώσωμεν τὸν λόγον, πῶς δὲ σιωπήσω; οὐκ παύεται Ἰησοῦς εὐεργετῶν, ἔτι καὶ νῦν σώζει ἀλλὰ τῇ εὐεργεσίᾳ συναύξει καὶ ἡ εὐεργεσία οὐ παύεται εὐεργετῶν, ἵνα μὴ παυσώμεθα εὐχαριστοῦντες. ἔτι καλεῖ, ἔτι σώζει, ἔτι φωτίζει, ἔτι νουθετεῖ—ὁ χθὲς προσκυνῶν γυναῖκα γυμνήν νῦν ὁμολογεῖ θεόν—καὶ διαμαρτυρῶν φωτίζει καὶ διὰ εἰρήνης παιδεύει καὶ διὰ διωγμῶν στηρίζει καὶ διὰ σταυροῦ νενίκηκεν καὶ διὰ θανάτου ἔσωσεν καὶ διὰ κατάρας ἐλευθέρωσε τὴν κατάραν καὶ πάντα πεποίηκε καὶ ἀνέλυσεν ἡμῖν τὴν ἄνωθεν ἐπιβουλήν. ἐπεὶ τοίνυν οὔτε τὴν κακίαν τοῦ ἐπιβουλεύσαντος δυνάμεθα καταξίαν διηγῆσασθαι οὔτε τὸ μέγεθος τοῦ εὐεργετήσαντος οὔ διὰ χάριν ἐφύγαμεν τὰ κακά, εὐχαριστήσαντες, οὐχ ὅσον ὀφείλομεν ἀλλ' ὅσον δυνάμεθα, καὶ συναγώμεθα, ἵνα ἀκουσθῶμεν καὶ προσέχωμεν, ἵνα πιστωθῶμεν. μὴ ἀθετήσης τὴν χάριν· οὐχὶ ἄνθρωπος κέκληται· οὐχ ὁμοίος σου ἐδίδαξεν οὕτω ἐπὶ γῆς, ἀλλὰ ἄνωθεν θεός, ὁ πρὸ αἰώνων υἱός, ὁ πρὸ χρόνου μονογενής, ὁ ἐν δόξῃ παρὰ πατρί, ὁ πάντων δεσπότης, ὁ τῶν ὅλων κρίτης ἐκρίθη διὰ σε, ἵνα σὺ ὑψωθῆς. εἰ οὖν πάντα σοι ἐχορήγησεν, διὰ πάντων εὐχαρίσται τῷ θεῷ τῷ παναγίῳ τῷ ποιήσαντι† ἐξ ἀρχῆς καὶ τιμήσαντι καὶ τῷ μετὰ ταῦτα πεποιηκότι†, δι' οὗ ἐποίησεν καὶ ἀνενέωσεν καὶ σώζει, δόξα, κράτος, τιμὴ σὺν ἀγίῳ πνεύματι καὶ νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς σύμπαντας αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.